

ŠARLATÁN BUDUJE PŘÍBĚH LÉČITELE NA JEHO VYŠINUTÉ OSOBNOSTI A ZAKÁZANÉ ROMANCI

20. 8. 2020, Filmserver.cz – autor: Jan Varga

České drama režisérky Agnieszky Holland a scenáristy Marka Epsteina vypráví o znalci bylin Janu Mikoláškově, který sice neměl lékařské vzdělání, ale přesto působil jako léčitel, jenž diagnostikoval choroby pohledem na vzorek moči.

České koprodukční drama *Šarlatán*, natočené polskou režisérkou Agnieszkou Holland (Hořící keř, Přes kosti mrtvých) podle scénáře Marka Epsteina (Václav, Ve stínu), vypráví o českém znalci bylin a lidské moči Janu Mikoláškově, jenž působil jako léčitel především od 30. do 50. let minulého století, kdy se díky svým až zázračným úspěchům těšil poměrně velké slávě. Lékařsky sice vzdělán nebyl, nicméně to mu nebránilo léčit třeba i 200 pacientů denně, od obyčejných lidí přes umělce a celebrity až po režimní prominenty a politiky. Mezi jeho pacienty přitom byli leckdy i nacisti nebo později komunisti, včetně prezidenta Antonína Zápotockého.

Film však začíná až Zápotockého smrtí v roce 1957, kdy Jan Mikolášek přišel o prezidentovu ochrannou ruku. Komunisti se na něj pak kvůli jeho pověsti, výjimečnosti a nemalému majetku, k němuž přišel v období své léčitelské praxe, mohli konečně vrhnout a odsoudili ho ve vykonstruovaném procesu. Předchozí osudy Jana Mikoláška, které zabírají většinu filmu, jsou vylíčeny formou flashbacků, v nichž se neustále přepíná mezi různými roky a historickými epochami.

Rozporuplnou postavu mimořádně nadaného muže, který vedl milostný poměr se svým asistentem Františkem a za život údajně léčil pět milionů lidí, hraje ve třech různých věkových obdobích velmi přesvědčivě Ivan Trojan, jehož syn Josef Trojan ztvárnil Mikoláška v jeho osmnácti letech – kdy se věnoval zahradničení, z vojny si nesl první traumata a po záchraně své sestry před amputací nohy díky intuitivně vyrobené bylinné masti poprvé uvěřil ve vlastní léčitelské schopnosti.

Tvůrci kupodivu nijak nerozporují Mikoláškovu zázračnou nadání a v kontrastu s názvem filmu jej nepovažují za podvodníka ani za pseudo-lékaře, jenž by léčil hlavně pomocí víry v uzdravení. Naopak jej ve snímku líčí jako muže s takřka nadpřirozenými schopnostmi, jenž dokáže při pohledu na člověka neomylně na den přesně určit, kdy dotyčný zemře (pokud vycítí, že to bude zanedlouho) a je schopen diagnostikovat nemoci z pouhého pohledu na lahvičku lidské moči, drženou proti slunečnímu světlu (klidně i bez přítomnosti pacienta).

Mnohem víc je totiž zajímavá cena, kterou musel Mikolášek za svůj neobyčejný dar zaplatit, a také jeho vyšinutá osobnost, hraničící mezi dobrosrdečným lidumilem, který léčení lidí považoval za své poslání a leckdy jim i platil náklady na léčbu, a bezcitným mizerou, schopným citové manipulace, zrady i různých projevů nelidské krutosti.

V kontrastu ke komplikovanému a vnitřními démony sužovanému hlavnímu hrdinovi je jeho asistent František (v podání dokonale přirozeného slovenského herce Juraje Loje) představován výhradně v kladném světle, takže je o něco lehčí s ním sympatizovat. Oba muže spojuje kromě vztahu zaměstnanec-zaměstnavatel i vztah milostný, pramenící z upřímné lásky jednoho k druhému. Jejich utajovanému homosexuálnímu poměru se film věnuje zejména ve své druhé polovině, a i v tomto směru jsou herecké výkony obou představitelů naprosto perfektní a věrohodné, byť není příliš jasné, jestli k propadnutí do víru vášně obou hrdinů došlo spíš postupně, nebo jestli oba předem věděli, do čeho jdou (vzájemně se totiž balí prakticky už během Františkova pohovoru na asistentkou pozici).

Podobné nejasnosti jsou patrně důsledkem roztříštěného stylu vyprávění, které přeskakuje mezi čtyřmi časovými rovinami a kvůli občasným příběhovým mezerám nevrhá v některých chvílích dostatek světla na budoucí vývoj hlavního hrdiny – např. když se z mladíka, co odmítá chodit do kostela, změní ve zbožného muže, který si při modlení u obřího kříže naschvál kleká do ostrých kamenů.

Pochybnosti vyvstávají i u Mikoláškovu nekontrolovaného záchvatu zuřivosti při zabíjení kořat, který přijde znenadání v podstatě odnikud, zatímco jeho pozdější excesy mají vždy opodstatněný původ v pocitu bezmoci nebo žárlivosti. Jestli to třeba nějak souvisí s dřívější scénou, v níž je na vojně přinucen zastřelit kamaráda, toť otázka.

Stejně jako Jan Mikolášek ignoroval politiku a nerozlišoval prezidenta od řezníka, tak se ani film samotný příliš nevěnuje střídání politických režimů na pozadí jeho příběhu a nezabývá se ani tím, jaké slavné osobnosti bylinkář léčil – takže když si k němu najednou přijde vyřídít účty jakýsi gestapák, je to kvůli nedostatku kontextu téměř na škodu. Jinak ale ve střídání časových rovin nepanuje zmatek, a to i přes absenci titulků s letopočty. Jednotlivá období jsou totiž vizuálně odlišena barevným tónováním a prací se světlem, za což

zaslouží kameraman Martin Štrba pochvalu (a také za promyšlené kompozice záběrů). Po řemeslné stránce je ostatně *Šarlatán* na špičkové úrovni, srovnatelné s vrcholy současné evropské umělecké tvorby.

Herci jsou do jednoho perfektní, z těch dosud nezmíněných stojí za vyzdvižení obzvláště neochvějně přesná Jaroslava Pokorná, ale třeba i Miroslav Hanuš nebo Jiří Černý. Obsadit do role mladého Mikoláška Josefa Trojana (jenž se osvědčil už v hlavní roli snímku *Abstinent*) byl skvělý nápad, díky němuž je vzhledem k typu jeho projevu a určitým rysům, jež podědil po otci, snadné vidět na plátně v obou hercích tutéž postavu v různých fázích života.

Ivan Trojan si s mnohoznačnou a složitou rolí povýšeného a upjatého lékaře bravurně poradil a jeho výkonu není co vytknout, stejně jako procítěnému výkonu Juraje Loje coby živelného a skutečně loajálního Mikoláškovy pomocníka.

Šarlatán je precizním, chytře vystavěným a poctivě natočeným filmem, který se úspěšně vyhýbá mantinelům klasických životopisných dramát, vyváženě míchá historickou skutečnost s fikcí, svému hrdinovi ve zdravé míře lehce fandí, avšak zároveň si od něj udržuje odstup, a ve snaze vyprávět o jeho životě neříká vše doslova (viz třeba nejednoznačný závěr), ale ani nenechává diváka zbytečně tápat. V konkurenci běžné domácí kinematografie jde pochopitelně i přes drobné výhrady o snímek silně nadstandardně zdařilý a výrazný, obstojí ale i v zahraniční festivalové konkurenci současné evropské filmové produkce, jejíž kvalitativní parametry bezesporu naplňuje.

Zdroj: <https://filmserver.cz/clanek/16143/sarlatan/>